

Nr 57.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående anordnande av gemensam tvättinrättning för Norra skånska infanteriregementet och Vendes artilleriregemente; given Stockholms slott den 23 februari 1917.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över lantförsvarsärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen medgiva,

att av fjärde huvudtitelns allmänna besparingar ett belopp av högst 36,758 kronor 87 öre må tagas i anspråk som bidrag till kostnaderna för anordnande av gemensam tvättinrättning för Norra skånska infanteriregementet och Vendes artilleriregemente.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

B. B. E. Mörcke.

---

*Utdrag av protokollet över lantförsvarsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott
den 23 februari 1917.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Departementschefen, statsrådet Mörcke, anhöll härefter att få underställa Kungl. Maj:ts prövning frågan om anordnande av gemensam tvättinrättning för Norra skånska infanteriregementet och Vendes artilleriregemente samt anförde därvid följande:

Framställning
av chefen för
Vendes
artillerire-
gemente.

»Uti en av chefen för första arméfördelningen, med tillstyrkan av bifall, till arméförvaltningens fortifikations- och intendentsdepartement insänd skrivelse av den 16 november 1910 gjorde chefen för Vendes artilleriregemente framställning om anordnande av en tvättinrättning för nämnda regemente. Till stöd för framställningen anförde regementschefen följande:

Att på ett tillfredsställande sätt lösa regementets tvättfråga, hade länge varit föremål för utredningar och undersökningar. Det hade visat

sig omöjligt att inom staden finna entreprenör, villig att åtaga sig regementstvädden. Stadens enda större tvättinrättning ägde ej den omfattning, att regementets tvätt där kunde utföras. Regementet hade följaktligen sett sig nödsakat att söka entreprenör å annat ställe, sedan flera år tillbaka i Landskrona. Olägenheterna av att ej på förläggningssorten äga någon tvättentreprenör vore av helt naturliga skäl mycket stora. Bortsett från att det långa avståndet från förläggningssorten till tvättinrättningen på ett högst avsevärt sätt inverkade på kostnaderna — intendentsdepartementets tekniska revision hade mer än en gång påpekat, att regementets tvättpriser vore för höga — så hade det visat sig omöjligt att kunna hålla reda på de olika batteriernas tillhörigheter. Trots noggrann och omsorgsfull stämpling hade byten batterier och skolor emellan hört till ordningen för dagen. Ofta hände det också, att plagg från privata personer eller inrättningar komme med bland regementets tvätt, då den återsändes från tvättinrättningen. Trots upprepade tillsägelser om bättre ordning vid tvättens sorterande hade oordningarna dock fortfarit. Av de tvättade klädernas utseende att döma, syntes det även, som om för kläderna olämpliga, ja till och med skadliga ämnen användes vid tvätten, en omständighet som under årens lopp inverkat mycket menligt på stocken av sådana persedlar, som ofta sändes till tvätt.

Ett sätt att söka bot för dylika missförhållanden vore att övergå till annan entreprenör, men vid årligen infordrade anbud å tvätt hade, trots anmaningar till andra firmor, blott den nuvarande entreprenören inlämnat anbud, och följaktligen hade intet val kunnat förekomma.

För att regementet ej alltjämt skulle vara beroende av en tvättentreprenör på helt annan ort och behöva röna alla de obehag och besvärigheter, som därav följde, anhölle regementschefen, att fortifikations- och intendentsdepartementen av till buds stående medel måtte bevilja anslag till en tvättinrättning vid regementet. Förutsättningarna för, att statsverket därigenom skulle besparas avsevärda utgifter, vore stora. Regementet ägde en för ändamålet synnerligen lämplig tomt inom norra kasernetablissemanget. Att regementet ensamt vore tillräckligt stort för att lämna arbete till en tvättinrättning, framginge därav, att månatligen från regementet tvättades, lågt räknat, följande antal persedlar, nämligen: 1,700 par kalsonger, 400 lägerrockar, 400 par lägerbyxor, 3,400 skjortor, 3,400 par ullstrumpor, 100 ylletröjor, 1,700 lakan, 70 madrassvar, 70 putvar, 3,800 handdukar och 100 omgångar kökskläder, varförutom tillkomme tvätt av kolletter, ridbyxor, kappor, filtar o. s. v.

Med stöd av vad sålunda anförts, anhölle regementschefen, att fortifikations- och intendentsdepartementen snarast möjligt ville låta föranstalta om nödiga utredningar i ärendet, så att regementet i en ej alltför långt avlägsen framtid måtte komma i åtnjutande av de fördelar, som vore förenade med en egen tvättinrättning.

Arméförvaltningens fortifikations- och intendentsdepartements skrivelse den 18 november 1911.

Med skrivelse den 18 november 1911 överlämnade fortifikations- och intendentsdepartementen regementschefens framställning till Kungl. Maj:t samt anförde därvid för egen del följande:

Departementen hade funnit de av regementschefen anförda skälen för anläggning av en särskild tvättinrättning för regementet synnerligen välgrundade. Sannolikt vore, att genom den bättre vården av kläderna i egen tvättinrättning — även om tvättkostnaden ej väsenligt skulle kunna nedbringas — ekonomisk fördel för kronan skulle vinnas genom anläggningen. Efter det å platsen gjorda undersökningar givit visshet om lämpligheten för ändamålet av den för tvättinrättningen i fråga föreslagna tomten, hade därför inom fortifikationsdepartementet utarbetats förslag till tvättinrättning för regementet, omfattande situationsplan, ritning och kostnadsförslag. För anläggningen i dess helhet skulle krävas en kostnad av 39,750 kronor. På grund av vad sålunda blivit anført, hemställde fortifikations- och intendentsdepartementen, att Kungl. Maj:t måtte bemyndiga fortifikationsdepartementet att i enlighet med nämnda förslag låta uppföra en tvättinrättning för Vendes artilleriregemente i Kristianstad ävensom från fjärde huvudtitelns allmänna besparingar anvisa för ändamålet erforderliga medel.

Fråga om gemensam tvättinrättning.

Genom nådig remiss den 10 oktober 1913 anbefalldes arméförvaltningens fortifikations- och intendentsdepartement att avgiva yttrande och förslag rörande en för Vendes artilleriregemente och Norra skånska infanteriregementet gemensam tvättinrättning i Kristianstad under förutsättning av sistnämnda regementes förläggning därstädes ävensom beträffande lämpligaste platsen samt kostnaderna för uppförande av en dylik tvättinrättning.

Arméförvaltningens intendents- och fortifikationsdepartements skrivelse den 18 april 1914.

Till åtlydnad härav överlämnade intendents- och fortifikationsdepartementen med underdånig skrivelse den 18 april 1914 förslag jämte ritningar och kostnadsförslag till en för nämnda båda regementen gemensam tvättinrättning samt anförde därvid följande:

För bedömandet av de tvättmängder, för vilka byggnaden behövde beräknas, hade chefen för första arméfördelningen anmodats inkomma

med därför erforderlig uppgift. I sammanhang med insändandet av berörda uppgift hade arméfördelningschefen framhållit önskvärdheten av, att för ett gemensamt bruk av en sådan tvättinrättning lokalerna ordnades skilda, så att varje regemente finge sina egna rum; i annat fall ansåge han, att en sammanblandning av persedlarna icke kunde förhindras, huru noggrannt persedlarna än vore märkta. En sådan konstruktion av byggnaden skulle emellertid i så väsentlig grad öka kostnaden såväl för själva byggnaden och för de maskinella anordningarna m. m. som för den framtida driften och underhållet, att departementen icke ansett den böra ifrågakomma. En sammanblandning av tvätten syntes ej heller behöva befaras, om densamma ordnades på lämpligt sätt. Detta bestyrktes av erfarenheten från de gemensamma tvättinrättningarna å Rindön för Vaxholms grenadjärregemente och kustartilleriregemente samt i Uppsala för Upplands infanteri- och artilleriregementen, varest skilda lokaler för de olika regementena ej funnes. Även å andra håll skedde tvätten i gemensamma lokaler, utan att den av arméfördelningschefen påvisade olägenheten därav uppstått. Det föreliggande förslaget hade av nu angivna skäl uppgjorts med tillämpandet av principen om gemensamma lokaler.

Vad beträffade läget av den nu föreslagna tvättinrättningsbyggnaden, hade därför måst väljas en annan plats inom staden, än då det varit fråga om uppförandet av en dylik byggnad endast för Vendes artilleriregemente. Den då ifrågasatta platsen lämnade nämligen icke utrymme för en gemensam tvättinrättning. Platsen för den nu föreslagna inrättningen, i närheten av norra kasernetablissemanget, hade valts efter samråd med chefen för nyssnämnda regemente, och hade generalfälttygmästaren och inspektören för artilleriet förklarat sig ej hava något att däremot erinra. Man skulle ju ock kunna tänka sig, att den gemensamma tvättinrättningen kunde förläggas till den för infanteriregementet avsedda kaserntomten, men syntes det med hänsyn till den civila personal, som måste anställas vid inrättningen i fråga, vara mindre lämpligt att förlägga den till plats utanför staden, vilket i sådant fall skulle bliva händelsen.

Kostnaderna för den föreslagna gemensamma tvättinrättningen beräknades uppgå till 89,500 kronor.

Sedan genom Kungl. Maj:ts beslut den 10 juli 1914 frågan om Norra skånska infanteriregementets förläggning till Kristianstad blivit definitivt avgjord, anbefalldes arméns kasernbyggnadsnämnd genom nådig remiss den 22 juni 1915 att vid uppgörandet av förslag till tvättin-

Arméns
kasernbygg-
nadsnämnds
framställning.

rättning för Norra skånska infanteriregementet åt densamma giva en sådan omfattning, att den kunde tillgodose jämväl Vendes artilleriregementes behov; och borde därvid särskilt angivas, huru stor del av kostnaderna borde gäldas av andra än de till kasernetablissemang för Norra skånska infanteriregementet avsedda medel.

Med anledning härav har kasernbyggnadsnämnden den 19 december 1916 avgivit underdånigt yttrande i ärendet samt därvid anfört följande:

Medan nämnden varit sysselsatt med utarbetande av förslag till ifrågavarande tvättinrättning, hade från arméförvaltningens intendentsdepartement inkommit en skrivelse av den 19 maj 1916, varmed departementet överlämnat en utav chefen för Norra skånska infanteriregementet gjord framställning rörande anordnande av en provisorisk tvättinrättning i en staten tillhörig ladugårdsbyggnad av sten, belägen å den inom regementets övningsplats befintliga Näsby gård.

Vid närmare undersökning på platsen av förhållandena hade nämnden funnit, att flera skäl talade för, att en gemensam permanent tvättinrättning kunde med fördel inredas i berörda ladugårdsbyggnad i stället för — enligt det av nämnden förut uppgjorda förslaget — i ekonomihuset inom infanteriregementets blivande etablissemang. Nämnden hade därför efter noggrant övervägande ansett sig böra utarbeta jämväl detta förslag och underställa detsamma Kungl. Maj:ts prövning såsom ett alternativ 2.

För detta senare alternativ talade i huvudsak, att byggnaden borde såsom tillhörig staten och belägen relativt nära infanteriregementets etablissemang givetvis komma till användning i samband med etablissemangets uppförande. Byggnadens stomme och utrymmena inom densamma hade visat sig vara särdeles lämpliga för anordnande av en tvättinrättning, vadan det mest ekonomiska utnyttjandet av byggnaden syntes vara att använda den till sagda ändamål. Förutom detta rent tekniska skäl hade nämnden beaktat, att genom tillämpning av alternativ 2 vunnas den ovedersägliga fördelen, att tvättinrättningen förlades helt och hållet utom infanterietablissemanget, vilket under denna förutsättning bleve oberört av artilleriets personal, som i motsatt fall skulle vara berättigad att på grund av tjänsteförhållanden ständigt hava tillträde till en byggnad, belägen i infanterietablissemangets centrala del. Denna fördel för ordningens upprätthållande inom etablissemanget syntes uppväga den rent ekonomiska nackdelen, att en längre transport av tvättgodset måste förekomma i det fall, att alternativ 2 skulle komma till utförande.

Enligt alternativ 1 — tvättinrättningen förlagd inom infanteriets etablissemang — hade nämnden avsett att förlägga den gemensamma tvättinrättningen till de lokaler i ekonomibyggnaden, vilka ursprungligen beräknats till tvättinrättning endast för infanteriregementets personal, utan utvidgning av dessa lokaler. Det behöfliga tillskottet uti tvättinrättningens kapacitet skulle vinnas enbart genom utökning av de maskinella anordningarna.

I samband med alternativ 2 hade nämnden icke ansett sig böra föreslå, att de för tvättinrättningen inom etablissemangets ekonomibyggnad avsedda lokalerna skulle utgå ur byggnadsprogrammet. Till nämndens kännedom hade kommit, att arméförvaltningen förberedde förslag till anordnande av omfattande förrådslokaler till freds- och krigsförråd för proviant och persedlar. Proviantförrådet kunde helt och hållet inrymmas uti de frigjorda lokalerna i ekonomibyggnaden och dessutom ökade utrymmen för persedelförråd vinnas. En blivande förrådsbyggnad för nämnda olika förrådslokaler kunde på grund härav minskas med cirka 400 kvm. golvyta och således bliva avsevärt billigare. Nämnden hyste därjämte den uppfattningen, att dessa nya förrådslokaler inom ekonomibyggnaden erhöles för jämförelsevis billig kostnad och att dessutom den fördelen vunnes, att byggnadens utseende icke bleve lidande genom ändringen, vilket skulle vara fallet, om lokalerna i fråga uteslötes.

Alternativ 1 förutsatte, att en bostad för tvättinrättningens förestånderska anordnades i samband med övriga nybyggnader för bostadslägenheter inom etablissemanget. Enligt alternativ 2 skulle däremot en dylik lägenhet inredas inom den gemensamma tvättinrättningen.

Enligt en skrivelsen bifogad tablå uppginge kostnaderna för alternativ 1 till 64,870 kronor och för alternativ 2 till 76,390 kronor, fördelade på följande sätt:

Alternativ 1.

Byggnadskostnader:

Nybyggnad för tvättinrättning ¹⁾	kronor 20,000: —
Bostad för tvättföreståndarinnan, in-	
klusive uppvärmning	» 6,000: — kronor 26,000: —

¹⁾ Beräknad som påbyggnad av ekonomihusets bottenvåning.

Transport kronor 26,000: —

Tvättinrättningskostnader:

Maskinella anordningar, inklusive inre ång-, varmvatten- och kallvattensledningningar för infanteriregementet	kronor 28,300: —	
Inre avloppsledningar	» 1,050: —	
Uppvärmningsanordningar	» 1,500: —	
Ångpanna	» 3,000: —	
Yttre avloppsledningar ¹⁾	» —	
Tillägg för utökning till bruk även för artilleriregementet	» 4,300: —	
Belysning, inre	» 720: —	» 38,870: —
		<hr/>
	Summa kronor	64,870: —

Alternativ 2.*Byggnadskostnader:*

Ombyggnad av ladugårdsbyggnaden till tvättinrättning och bostad för maskinist och tvättföreståndarinna	kronor 26,000: —	
Uppvärmning av bostadslägenheterna enligt system Geysir	» 900: —	kronor 26,900: —

Tvättinrättningskostnader:

Maskinella anordningar, inklusive inre ång-, varmvatten-, kallvatten-, avlopps- och värmeledningningar samt ångpanna	kronor 39,690: —	
Pump med motor	» 1,500: —	
Kallvattencistern	» 500: —	
Yttre avloppsledningar	» 400: —	
Belysning, inre	» 840: —	
Yttre ledningar för ekonomihuset	» 6,560: —	» 49,490: —
		<hr/>
	Summa kronor	76,390: —

¹⁾ Tvättinrättningen medförde icke någon ökning av yttre avloppsledningar för ekonomihuset.

Att kostnaderna för alternativ 2 ställde sig dyrare än för alternativ 1, berodde huvudsakligen därpå, att särskild eldstadsanordning med tillbehör måste anordnas och förbättrade anordningar för vattenuppfordring vidtagas.

Fördelade på de olika regementena i förhållande till tvättmängderna från dessa uppginge kostnaderna enligt alternativ 1 för infanteriregementet till 33,654 kronor 55 öre och för artilleriregementet till 31,215 kronor 45 öre samt enligt alternativ 2 till respektive 39,631 kronor 13 öre och 36,758 kronor 87 öre.

Den till Näsby ladugårdsbyggnad förlagda tvättinrättningen ställde sig alltså icke obetydligt dyrbarare än en tvättinrättning, anordnad i samband med ekonomibyggnaden inom infanterietablissemang. Därvid vore dock att märka, att det förstnämnda alternativet gäve betydliga förrådsutrymmen, sålunda med hänsyn härtill och till övriga förut angivna fördelar väl uppvägende kostnadsskillnaden.

Under förutsättning att ombyggnadsarbetet beträffande ladugårdsbyggnaden vid Näsby omedelbart kunde påbörjas och någon kostnad för vissa av regementschefen föreslagna provisoriska anordningar således icke behövde ifrågakomma, syntes ännu ett skäl föreligga till fördel för alternativ 2. Kostnaderna för nämnda provisoriska anordningar torde belöpa sig till omkring 10,200 kronor.

Uti de ursprungliga av nämnden den 15 februari 1915 och sedermera i kostnadstablå av den 25 september 1916 uppgivna byggnadskostnaderna för regementets nya etablissemang hade utgifterna för inredningen av tvättinrättningen samt bostaden för föreståndarinnan beräknats sålunda:

för maskinella anordningar	kronor 17,400: —
» inre avloppsledningar	» 1,050: —
» uppvärmningsanordningar	» 1,500: —
» del i ångpanneanläggningen	» 3,000: —
» belysning	» 720: —
» bostadslägenheten	» 4,250: —

eller tillhopa kronor 27,920: —

Under förutsättning att berörda byggnadskostnader bleve fastställda, skulle utöver desamma erfordras ett tillägg av 48,470 kronor för anläggande av tvättinrättningen enligt alternativ 2.

På grund av vad sålunda anförts, hemställde kasernbyggnadsnämnden,

att Kungl. Maj:t måtte medgiva, att en gemensam tvättinrättning för Norra skånska infanteriregementet och Vendes artilleriregemente

måtte få anordnas genom ombyggnad av Näsby ladugård i enlighet med skrivelsen bilagda förslagsritningar för en kostnad av inalles 76,390 kronor,

att ett belopp av 48,470 kronor, därav 36,758 kronor 87 öre för artilleriregementet, måtte ställas till nämndens förfogande för ändamålet utöver de av nämnden i underdånig skrivelse den 25 september 1916 för uppförande av infanteriregementets nya etablissemang uppgivna kostnader, samt

att ladugårdsbyggnaden vid Näsby, under förutsättning av Kungl. Maj:ts godkännande av nämndens förslag, omedelbart måtte ställas till nämndens disposition för arbetenas snara igångsättande.

Departements-
chefen.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår, har Vendes artilleriregemente länge varit i behov av en egen tvättinrättning. Den nuvarande anordningen att för tvättens verkställande anlita en långt från regementets förläggningssort bosatt entreprenör medför givetvis avsevärda transportkostnader, varförutom, såsom regementschefens framställning giver vid handen, åtskilliga olägenheter äro därmed förbundna. I likhet med vederbörande myndigheter anser jag det därför vara icke blott ur ekonomisk synpunkt utan jämväl i andra hänseenden fördelaktigast, att regementets tvätt verkställas i kronan tillhörig tvättinrättning i Kristianstad. Jag tillåter mig i detta sammanhang erinra därom, att civilkommissionen på sin tid gjort framställning om vidtagande av åtgärder i visst angivet fall, för att truppförbandens tvätt måtte verkställas genom deras egen försorg utan anlitande av entreprenör.

Enligt den för Norra skånska infanteriregementets kasernetablissemang uppgjorda planen skall vid nämnda etablissemang, likasom vid samtliga övriga genom kasernbyggnadsnämndens försorg uppförda kasernetablissemang, anordnas en särskild tvättinrättning. Då de gemensamma tvättinrättningar, som hittills anordnats, nämligen å Rindön för de därstädes förlagda truppförbanden och i Uppsala för garnisonen därstädes, visat sig i alla hänseenden tillfredsställande, torde det vara lämpligt, att en för infanteriregementet och artilleriregementet gemensam tvättinrättning anordnas på detta sätt.

Av de föreliggande olika förslagen till frågans lösning torde det av arméförvaltningens intendents- och fortifikationsdepartement uti skrivelse den 18 april 1914 framställda kunna lämnas helt å sido, såsom dragande allt för stora kostnader. På grund av den efter förslagets utarbetande inträdda avsevärda stegringen av arbets- och materialpriserna skulle den av departementen beräknade kostnaden, eller 89,500 kronor, komma att högst väsentligt ökas.

Av de utav kasernbyggnadsnämnden framlagda båda alternativen anser jag, i likhet med nämnden, företräde böra givas åt det såsom alternativ 2 betecknade. Visserligen medför detsamma en till 11,520 kronor beräknad högre kostnad än alternativ 1, men denna merkostnad synes mig fullt uppvägas av de därmed förenade, av kasernbyggnadsnämnden närmare angivna fördelarna i olika hänseenden. Särskilt anser jag mig böra framhålla, att genom tvättinrättningens anordnande enligt förstnämnda alternativ det starkt framträdande behovet av ökat utrymme inom kasernetablissemanget för proviant- och persedelförråd kan för en jämförelsevis billig kostnad bliva delvis tillgodosett.

Enligt de uppgjorda kostnadsberäkningarna, mot vilka jag icke har något att erinra, skulle kostnaderna för tvättinrättningens anordnande enligt alternativ 2 uppgå till 76,390 kronor. Med fördelning av dessa kostnader på de båda regementena i förhållande till tvättmängden skulle å infanteriregementet belöpa 39,631 kronor 13 öre, eller i runt tal 11,700 kronor mera, än som tidigare beräknats för regementets tvättinrättning. Härvid är dock att märka, att man vid de tidigare beräkningarna utgått från normala byggnads- och arbetspriser, under det att de nu uppgjorda beräkningarna för den gemensamma tvättinrättningen äro grundade på nu gällande synnerligen höga material- och arbetspriser. Ifrågavarande merkostnad torde böra påföras kasernbyggnadsanslaget. De å Vendes artilleriregemente belöpande kostnaderna, eller 36,758 kronor 87 öre, torde, i likhet med vad som föreslagits uti den till innevarande års riksdag avlåtna propositionen angående anordnande av en gemensam tvättinrättning för vissa till Skövde förlagda truppförband, lämpligen kunna utgå från fjärde huvudtitelns allmänna besparingar, vilka därtill lämna tillgång.

Jag får alltså hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen medgiva,

att av fjärde huvudtitelns allmänna besparingar ett belopp av högst 36,758 kronor 87 öre må tagas i anspråk som bidrag till kostnaderna för anordnande av gemensam tvättinrättning för Norra skånska infanteriregementet och Vendes artilleriregemente.»

Till denna, av statsrådets övriga ledamöter biträdde hemställan täcktes Hans Maj:t Konungen lämna bifall; och skulle till riksdagen avlåtas proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

E. H. Odencrants.